

ILMIY TEXNIKAVIY TERMINLARNI TARJIMADAGI O‘RNI VA MUAMMOLARI

Baxtiyorova Gulasal

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti
Xorijiy filologiya fakulteti, tarjima nazariyasi va amaliyoti
2201-guruh talabasi*

Annotatsiya. Termin-bu muayyan soha yoki fan doirasida qat’iy aniqlangan ma’noga ega bo’lgan so’z yoki iboradir. Terminlar fan va texnika rivojlanishida muhim ro’l o’ynaydi, chunki ular murakkab tushunchalarni aniq va tushunarli ifodalash imkonini beradi. Mazkur maqola terminlarning ko’p ma’nolilik xususiyatlari, ularni tarjima qilish masalalari va to’g’ri qo’llay olish ko’nikmalarini shakllantirish haqida ma’lumotlar beradi.

Kalit so‘zlar: *termin, soha, to’g’ri qo’llanilishi, boshqa ma’nosi, farqlar.*

Bugungi rivojlanayotgan davrda terminlar ham ko’payib bormoqda ular qanday ko’payadi? Ular boshqa tildan so’zlar kirishi va singib ketishi orqali, terminlarni tarjima qilib yangi variantini yaratish orqali va yangi ilmiy kashfiyotlar yaratilganda ularni ifodalash uchun yangi terminlar o’ylab topiladi va boshqa tillarga tarjima qilish orqali bu jarayon davom etadi.

Misol: “Quantm computer” - “Kvant komputer” ko’rinishida bizga yangi termin sifatida kirib keladi va ma’nosi kvant mexanikasi asosida ishlaydigan yangi turdagi komputer.

Bazida tarjima qilinmaydigan terminlarga ham duch kelamiz bu terminlar tarjima qilinmasa ham ma’nosini to’liq tushuna olamiz.

Misol: “Robot, internet, dron, laser” Terminlarni tarjima qilish bu eng muhim qismdir men tarjimlik yo’nalishida o’qir ekanman bu kungacha olgan bilimlarimdan shuni angladimki terminlarni to’g’ri, insonlarni tushinishi uchun oson qilib tarjima qilish ham bir san’at ekan.

Misol: “Sowtware”-“Dasturiy ta’minot”, “Cybersecurity”-Kiberxavfsizlik” Shunday terminlar borki buni faqat shu davlatda, shu millatda ulg’aygan insonlarga tushuna oladi bu terminlar albatta tarjima qilinadi faqat tarjimada to’liq ma’no aks etmaydi.

Misol: "Osh" so'zi o'zbek tilida: "Osh" so'zi nafaqat ovqat nomi, balki o'zbek madaniyatining muhim bir qismi. Osh - bu to'y, ma'raka, yig'in kabi tadbirlarning asosiy taomi. "Osh damlash", "osh yemoq" iboralari shunchaki ovqatlanishni emas, balki birgalikda vaqt o'tkazish, do'stlashish, muloqot qilish ma'nolarini ham anglatadi. Osh o'zbek mehmondo'stligining ramzi hisoblanadi. Ingliz tilida: "Pilaf" yoki "Rice pilaf" deb tarjima qilinishi mumkin, lekin bu shunchaki "guruchli taom" degan ma'noni beradi. Ingliz tilida "osh"ning o'zbek madaniyatidagi o'rnini to'liq ifodalovchi so'z yo'q. "Pilaf" so'zi o'zbek oshining madaniy ahamiyatini, birlashtiruvchi rolini va mehmondo'stlik ramzi ekanligini aks ettirmaydi.

Asos: Bu farqning sababi shundaki, o'zbek oshining tayyorlanishi va iste'mol qilinishi bilan bog'liq bo'lgan urf-odatlar va an'analar o'ziga xosdir. Oshni tayyorlash

jarayonida ko'p odamlar ishtirok etadi, bu esa jamoaviylik ruhini mustahkamlaydi. Oshni katta tovoqlarda tortish odati ham birlik va hamjihatlikni ifodalaydi. Ingliz madaniyatida esa bunday an'analar mavjud emas.

Misol: "To'n" so'zi o'zbek tilida: "To'n" so'zi nafaqat ustki kiyim, balki hurmat, ehtirom va qadrlash belgisi. To'nni sovg'a qilish yoki kiygizish yuqori maqomga ega bo'lgan shaxsga nisbatan hurmatni bildiradi. "To'n kiydirish" iborasi alohida e'tirof etish, mukofotlash ma'nosini anglatadi. Ingliz tilida: "Robe" yoki "Coat" deb tarjima qilinishi mumkin, lekin bu shunchaki "ustki kiyim" degan ma'noni beradi. Ingliz tilida "to'n"ning o'zbek madaniyatidagi ramziy ma'nosini to'liq ifodalovchi so'z yo'q. "Robe" ko'proq akademik yoki diniy kiyim sifatida tushuniladi, "coat" esa kundalik ustki kiyim hisoblanadi.

Asos: O'zbek madaniyatida to'nning o'ziga xos ramziy ma'nosi bor, bu esa uning tarixiy ahamiyati va ijtimoiy roli bilan bog'liq. Qadimda to'nlar maqom, boylik va hokimiyat belgisi bo'lgan. Hozirgi kunda ham to'n sovg'a qilish hurmat va minnatdorchilikning oliy namunasi sifatida qabul qilinadi. Ingliz madaniyatida esa kiyimga bunday ramziy ma'no yuklanmaydi.

Misol: "Ko'cha" so'zi o'zbek tilida: "Ko'cha" so'zi shunchaki joy nomi emas, balki ijtimoiy hayotning markazi. O'zbek ko'chalarida odamlar uchrashadi, suhbatlashadi, o'yin o'ynaydi va turli tadbirlar o'tkazadi. "Ko'cha ko'rmagan" iborasi hayotiy tajribasi kam bo'lgan, jamiyatdan uzoq bo'lgan odamga nisbatan ishlatiladi. Ingliz tilida: "Street" deb tarjima qilinadi, bu shunchaki "yo'l" degan ma'noni beradi. Ingliz tilida "ko'cha"ning o'zbek madaniyatidagi ijtimoiy ahamiyatini to'liq ifodalovchi so'z yo'q. "Street" ko'proq transport vositalari harakatlanadigan joy sifatida tushuniladi.

Asos: o'zbek ko'chalari tarixan ijtimoiy hayotning muhim qismi bo'lgan. Ko'chalarda choyxonalar, do'konlar, ustaxonalar joylashgan bo'lib, bu yerda odamlar nafaqat xarid qilishgan, balki bir-birlari bilan muloqot qilishgan. Ingliz madaniyatida esa ijtimoiy hayot ko'proq xususiy joylarda (uyda, klubda, pubda) kechadi. Bu misollar shuni ko'rsatadiki, tillararo tarjima jarayonida nafaqat so'zlarning lug'aviy ma'nosini, balki ularning madaniy kontekstini ham hisobga olish zarur. Aks holda, tarjima noto'g'ri yoki tushunarsiz bo'lishi mumkin. Madaniy farqlarni tushunish tillararo muloqotni samaraliroq qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbek tiling izohli lug'ati.
2. ISO 9000:2015
3. Karimov.N. (2018)
4. Turdunov.A. (2017)